

Suyûtî'nin Hadis İlmindeki Kadın Hocaları

Recep Aslan

Yrd. Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
İlköğretim DKAB Bölümü
recep_aslan72@hotmail.com

Özet

Hadis tarihi boyunca hadis ilmiyle sadece erkek âlimler meşgul olmamış; kadın muhaddisler de bu ilmin gelişmesinde, ciddi emek sarfetmişlerdir. Muhaddisler, kadın-erkek ayırımı yapmaksızın birbirinden istifade etmişlerdir. Hadis sahasında meşhur olmuş bazı âlimler (İbn Hacer, Suyûtî gibi) kendi hocalarını tanıtan eserler yazmışlardır. Bu eserlerinde hocalarının hal tercemelerini verirken, kadın hocalarını da tanıtmışlardır. Suyûtî'nin semâ' ve icâzet yoluyla ders aldığı kadın hocalarını tanıtmaya çalıştığımız bu makalede; onun el-Muncem fi'l Mu'cem adlı eseri esas alınmıştır. Suyûtî, bu eserinde rastgele her hocasını tanıtmamış, birtakım ölçütlere göre, ilk üç tabakaya giren hocalarının her tabakasını remizlerle ayırt ederek tanıtmıştır. Suyûtî'nin ders aldığı kadın hocaların çoğu, o dönemin âlimlerinin yakın çevresinden kimselerdir. Suyûtî kadın hocalarını tanıtırken onların okuduğu eserleri de kısmen belirtmiştir. Kendisinin de bu kadın hocalardan birçok eser okuduğunu ifade etmiştir. Kadın muhaddislerin, hadis ilminin gelişmesinde ve muhaddislerin yetişmesinde büyük hizmetleri olmuştur.
Anahtar Kelimeler: Suyûtî, kadın muhaddisler, hadis ilmi, hoca.

Female Teachers of Suyûtî in the Hadith Science

Throughout the history of Hadith the scholars engaged in the knowledge of Hadith have not only been male, but women muhaddithaat have also worked hard for the development of this science. Muhaddithaat have benefitted from each other without discriminating between male and female. Some scholars who became famous in the field of Hadith like Ibn Hajar and Suyûtî have written the works introducing their teachers. As they have interpreted the attitudes of their teachers, they have introduced their female teachers as well in these works.

Al-Suyûtî's work called al-Munjam fi'l Mu'jam has been taken as a basis in this article where we have been trying to promote the female teachers from whom Suyûtî learned through sama and ijâzat. In this work Suyûtî did not introduce his every teacher randomly but introduced each category of the teachers falling into the first three categories according to some criteria by differentiating them with symbols. Most of the female teachers of Suyûtî are from those who are within the close environment of the scholars of that period. When introducing his female teachers, Suyûtî also partially mentioned the works his teachers read. He stated that he read many works of these women teachers. The services of female muhaddithaat for the development of the science of Hadith and for the training of muhaddithaat has been great.

Key Words: Suyûtî, female muhaddithaat, the science of Hadith, teacher.

Atıf

Recep Aslan, Suyûtî'nin Hadis İlmindeki Kadın Hocaları, Marife, Kış 2011 S. 127-143

Giriş

İnsanlık ailesinin bir parçası olması bakımından kadını erkekle eşit statüde bir varlık olarak kabul eden İslâm, her alanda insanlara yararlı ilkeler ortaya koymuş ve bu çerçevede cehaletle mücadele ederek büyük bir inkılâp gerçekleştirmiştir. İslâm tebliğinin başladığı ilk andan itibaren Müslüman kadınlar da erkekler kadar tebliğ faaliyetinin içinde olmuşlardır. İslâm medeniyetinin teşekkülünde, kadın-erkek bütün Müslümanların emeği vardır.¹

Tekâmülünde ve neşrinde kadınların erkeklerle birlikte müşterek çalıştıkları çok az ilim olduğunu ifade eden Sıddıkî, Hadis ilminin bu konuda önemli bir istisna teşkil ettiğini kaydeder. Ona göre İslâm'ın ilk günlerinden itibaren kadın hadisçiler, hadisin muhafaza ve neşrinde önemli rol oynamıştır. Sıddıkî, teşekkül ve tekâmül sürecinde hadis edebiyatı ile kadınların ilgilendiklerini ifade ettikten sonra sözlerini şöyle tamamlar: "Hadis tarihinin her devrinde birçok dindaşlarının, huzurlarında hürmetle eğildikleri çok sayıda şöhretli hadisçi kadınlar yaşamıştır. Birçoğunun kısa biyografileri, genel olarak son kısmı kadın hadisçilere tahsis edilen Ricâl Edebiyatıyla (Esmâ'ü'r-Ricâl) ilgili eserlerde yer almıştır."²

Hız Peygamber döneminde ilmî hayata katılmaları teşvik edilen kadınlar, hadislerin öğrenilmesi ve nakli konusunda da önemli çabalar sarf etmişlerdir. Nitekim sünnetin sonraki nesillere aktarılmasında kadın sahâbîler içinde başta Hz. Âişe olmak üzere Hz. Peygamber'in eşleri ciddi çaba göstermişlerdir.³

Kadınların hadis öğrenimi ve nakline katkıları, sahâbe tabakasından sonra da devam etmiştir. Tabiûn ve sonraki nesillerden, hadis rivâyeti ile uğraşan birçok meşhur kadın olmuştur. Bolelli'nin tespitine göre 1. asırda 246, 2. Asırda 39, 3. Asırda 10, 4. Asırda 17 hanım muhaddis vardır. Beşinci asra gelindiğinde sayı tekrar yükselerek 45'e ulaşmıştır.⁴ Daha sonraki dönemlerde de birçok kadın muhaddis yetişmiştir. Ancak hanım muhaddislerin eser yazma işiyle fazla meşgul olmadıkları anlaşılmaktadır.

Bazı meşhur muhaddisler, kendi hocalarını veya kendi dönemlerindeki başka hocaları tanıtan eserler yazmışlardır. Bu eserlerinde; dönemin kadın muhaddislerinin veya ders aldıkları kadın hadisçilerin biyografilerini vermişlerdir. Mesela Sehâvî (ö. 902/1496), dokuzuncu asır ricâlî için yazdığı kitabın sonunda 1000'den

¹ Konuyla ilgili bkz. Okıç, *İslâmiyette Kadın Öğretimi*; Bolelli, *Kadınların Hadis ilmindeki Yeri*; Eren, "Kadınların Hadis ilmine Katkıları", *AÜİFD*. Ankara, 2003, Cilt: XLIV, Sy. 1, s. 83-110; Yılmaz, *İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler*.

² Sıddıkî, *Hadis Edebiyatı Tarihi*, s. 130; Yılmaz, *İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler*, s. 31-32.

³ Topaloğlu, *İslam'da Kadın*, s. 251; Yılmaz, *İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler*, s. 21. Ayrıca bkz. Zerkeşi, *Hız. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, Okıç, *İslâmiyette Kadın Öğretimi*, s. 24; Hatiboğlu, *Müslüman Kültürü Üzerine*, s. 14-15; el-Hatîb, *es-Sünnetu Kable't-Tedvîn*, s. 307-308.

⁴ Bolelli, *Kadınların Hadis ilmindeki Yeri*, s. 46-194; Eren, "Kadınların Hadis ilmine Katkıları", *AÜİFD*. Ankara, 2003, Cilt: XLIV, Sy. 1, s. 87-88.

fazla kadının kısa hal tercemesini vermiştir.⁵ İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1448), *el-Mecme'u'l-Müesses li'l-Mu'cemi'l-Müfehres* adlı eserinde 730 civarında hocasının hal tercemesini vermiştir ki, bunların 60'a yakını kadındır.⁶

Suyûtî (ö.911/1505) de diğer meşhur âlimler gibi yaşadığı asrın ilmî çevresinden istifade etmiş, birçok âlimden ders almıştır. O, *Hüsnü'l-Muhadara* adlı eserinde 150 hocadan ders aldığını ifade etmiştir.⁷ *et-Tahaddüs bi N'imetillah* adlı eserinde de 600 hocadan ders aldığını söylemiştir.⁸ *el-Muncem fi'l Mu'cem* adlı eserinde 195 hocasının hayat hikâyesini vermiştir.

Suyûtî, şeyhleri ile ilgili üç müstakil eser te'lif etmiştir:

1. *Hâtıbu'l- Leyl ve Cârifu's-Seyl*: Bu eserin diğer adı *el-Mu'cemü'l-Kebîr*'dir.⁹

Bu eser kayıptır.¹⁰

2. *el-Müntekâ*: Bu eserin diğer adı *el-Mu'cemü's-Sağîr*'dir.¹¹ Bu eser de kayıptır.¹²

3. *el-Muncem fi'l Mu'cem*: Suyûtî, bu eserinde 195 hocasının biyografisini alfabetik olarak vermiştir. Suyûtî'nin bu eserinde şeyhlerini tanıtırken takip ettiği metod şu şekildedir: Tanıttığı kişinin ismi, nesebi, nisbesi, lakabı, hocaları, talebeleri, eserleri, doğum ve ölüm tarihleri ile şairlerinden örnekler.¹³

Suyûtî'nin Kadın Hocaları

Bu makalede; Suyûtî'nin "*el-Muncem fi'l Mu'cem*" adlı eserini esas alarak onun ders aldığı kadın hadisçilerden söz edeceğiz. Çünkü Suyûtî'nin hocalarını en geniş şekilde tanıttığı eseri budur. Ayrıca Suyûtî'nin kendi otobiyografisini yazdığı *et-Tahaddüs bi Ni'metillah* adlı eserinden de istifade edeceğiz.

Suyûtî, eserin girişinde biyografilerini verdiği hocalarından hadisleri ya semâ' yoluyla ya da icâzet yoluyla aldığını belirtmiştir.¹⁴ O, hocalarını dört sınıfa ayırmış, ilk üç sınıfa giren hocalarını tanıtmıştır. Dördüncü tabakaya dâhil olanlar, Ebû Zur'a el-İrâkî (ö. 826/1422), Şemsüddîn b. el-Cezerî (ö. 833/1429), Burhânüddîn el-Halebî (ö. 841/1473)'nin talebeleri olan kişilerdir; Suyûtî, bu dördüncü tabakaya dâhil olan hocalardan hadis rivâyet etmemiş ve tahrîfte bulunmamış; bunlarla diyalogo az olmuştur.¹⁵ İlk üç tabakaya giren hocalarının her ta-

⁵ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 2-167; Eren, "Kadınların Hadis ilmine Katkıları", *AÜİFD*. Ankara, 2003, Cilt: XLIV, Sy. 1, s. 98.

⁶ Bkz. İbn Hacer, *el-Mecme'u'l-Müesses li'l-Mu'cemi'l-Müfehres*; Yılmaz, *İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler*, s. 14.

⁷ Suyûtî, *Hüsnü'l-Muhadara*, I, 290.

⁸ Suyûtî, *et-Tahaddüs bi Ni'metillah*, s. 43.

⁹ Suyûtî, *et-Tahaddüs*, s. 127; *a.mlf.*, *Hüsnü'l-Muhadara*, I, 290; Kettânî, *Hadis Literatürü*, s. 286.

¹⁰ Lehham, *el-İmâm el-Hâfiz Celâleddin Suyûtî ve Cuhûduhu fi'l-Hadis ve Ulûmih*, s. 212.

¹¹ Suyûtî, *Hüsnü'l-Muhadara*, I, 294; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 127.

¹² Lehham, *el-İmâm el-Hâfiz Celâleddin Suyûtî ve Cuhûduhu fi'l-Hadis ve Ulûmih*, s. 213.

¹³ Suyûtî'nin hocaları için ayrıca bkz. Aslan, *Suyûtî'nin Hadis İlmindeki Yeri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *AÜSBE*. Ankara, 2007, s. 26-33.

¹⁴ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 45.

¹⁵ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 45; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 47.

bakasını İbn Hacer el-Askalânî'den ilham alarak¹⁶ remizlerle ayırt etmiştir. İlk tabakaya giren hocalarını ط işaretleriyle; ikinci tabakayı طب işaretleriyle; üçüncü tabakayı da طس remziyle belirtmiştir. Muhtemelen Suyûtî, bu remizleri hocalarına verdiği önem sırasına göre kullanmış; en çok önemseddiği hocalarını ط işaretleriyle vermiş; ondan sonra gelenleri طب veya طس işaretleriyle ifade etmiştir. Suyûtî'nin hocalarını farklı tabakalara ayırarak tanıtmayı, muhtemelen yaşa ve âlî isnâda göre yapılan bir değerlendirmedir.

Suyûtî, bu eserinde hocalarının isimlerini alfabetik sıraya koyarak onları tanıtmış ve 41 kadın hocasının da biyografisini vermiştir. *et-Tahaddüs* adlı eserinde de 32 kadın hocasının biyografisini vermiştir. *et-Tahaddüs* adlı eserinde geçen 32 kadın hocasının tümü, *el-Muncem* adlı eserinde de geçmektedir. Suyûtî, kalan 9 kadın hocasını da sadece *el-Muncem*'de zikretmiştir. Şimdi Suyûtî'nin kadın hocalarını kısaca tanıtmaya çalışacağız.

A. Suyûtî'nin 1. Tabakada Zikrettiği Hocaları

1. Ümmü Hânî (Meryem) bint Alî b. Abdurrahmân el-Havrânî (ö. 871/1466)

778/1376 yılında doğan bu kadın muhaddis, dönemin meşhur âlimlerinden olan ve aynı zamanda Suyûtî'nin hocalarından olan Allâme Seyfüddîn Hanefî'nin annesidir. Bu kadın muhaddis, Kâdî Fahrüddîn Muhammed b. Muhammed el-Kâyâtî'nin torunudur.¹⁷ Küçük yaşta Kur'an-ı Kerim ezberlemiştir. Ayrıca fıkhıta Ebû Şuca' el-İsfahânî (ö. 593/1197)'nin *Muhtasarı Ebî Şuca'* adlı eseri, Nahivde Kasım b. Alî el-Harîrî (ö. 695/1295)'nin *el-Mulha* adlı manzumesi ve başka eserler ezberlemiştir.¹⁸ Suyûtî, Ümmü Hânî'nin semâ yoluyla dinlediği hadis eser ve cüzlelerinin uzun bir listesini vermiştir. Mesela; es-Salâh Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Ömer ez-Zeftâvî'den *Sahîhu'l-Buhârî*, Affî Abdullah b. Muhammed en-Neşâverî'den Ebû Dâvud (ö. 275/888)'un *es-Sünen*'i, Ebû Tâhir es-Silefî (ö. 576/1180)'nin *el-Erbeûnu'l-Buldâniyye*'si, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh el-Ensârî (ö. 215/ 830)'nin *Cüz'ü'l-Ensârî* vb. birçok hadis eseri dinlediğini belirtmiştir.¹⁹ İbrâhîm b. Mûsâ el-Ebnâsî, İsmâ'il b. İbrâhîm b. Muhammed el-Kinânî el-Hanefî, Abdurrahmân b. Muhammed b. Hayr el-Mâlikî, Abdurrahîm b. Abdilvahhâb b. Rezîn, Muhammed b. Muhammed b. Alî el-Gumârî vd. birçok hoca kendisine icâzet vermiştir. Suyûtî'nin bu hocası, 871/1466 yılında vefat etmiştir.²⁰ Bu kadın hoca, Sehâvî'nin de hocasıdır. Sehâvî ondan Kur'an-ı Kerim dinlediğini ve onun oldukça fasih, güzel bir tilâvetle okuduğunu belirtir.²¹

¹⁶ İbn Hacer, *el-Mecme'u'l-Müesses*, I, 76-78.

¹⁷ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 101 a.mlf., *et-Tahaddüs*, s. 48.

¹⁸ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 157; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 101.

¹⁹ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 101-103.

²⁰ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 103-104; a.mlf., *et-Tahaddüs*, s. 48-49. Ayrıca bkz. Mehmed Zihni, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 129.

²¹ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 156.

2. Rukayye bint Abdilkavî b. Muhammed el-Mekkî (ö. 874/1470)

Tam ismi, Rukayye bint Abdilkavî b. Muhammed b. Abdilkavî b. Ahmed b. Muhammed b. Alî b. Ma'mer b. Süleymân b. Abdilazîz b. Eyyub b. Alî el-Becâî'dir. el-Merâgî, el-Heysemî, el-İrâkî ve başkalarından icâzet almıştır.²² 874/1470 yılında Mekke'de vefât etmiştir. Bu kadın hoca, Sehâvî'ye de icâzet vermiştir.²³

3. Fâtima bint Alî b. Ahmed el-Yesîr (ö. 869/1464)

Tam ismi, Fâtima bint Ebi'l-Kâsım Alî b. Ahmed b. Alî el-Yesîr el-Yesîrî olup Süteyte olarak da bilinmektedir. Şu hocalardan icâzet almıştır: Ebû Hureyre b. Zehebî, eş-Şihâb Ahmed b. Muhammed b. Osman el-Halîlî, et-Takî Ahmed b. Muhammed b. İsâ el-Yâsufî ed-Dımeşkî, Ahmed b. Ebi'l-İzz b. Salih b. Vüheyb el-Ezraî el-Haneffî, Ahmed b. Alî b. Yahya b. Temîm el-Huseynî ed-Dımeşkî.²⁴ 869/1464 yılında vefât etmiştir.²⁵

4. Fâtima bint Muhammed b. Yûsuf el-'Acemî (ö. 873/1468 sonrası)

Hadis âlimi Alî b. Muhammed b. Yûsuf el-'Acemî'nin²⁶ kız kardeşi olan bu kadın muhaddisin tam ismi, Fâtima Ümmü'l-Hasen bint Şeyh Tâciddîn Muhammed b. eş-Şeyh el-Ârif billah Yûsuf el-'Acemî'dir. O da kardeşi Alî b. Muhammed'in icâzet aldığı hocalardan icâzet almıştır.²⁷ Bu hocalar, el-Burhân b. Sıddîk, Fâtıma bint el-Müneccâ, Ömer el-Bâlisî ve başkalarıdır.²⁸ Sehâvî, bu kadın hocadan icâzet almıştır. Sehâvî'ye göre; 873/1468 yılından sonra vefât etmiştir.²⁹

5. Kemâliyye bint Muhammed b. Alî ez-Zerevî el-Mercânî (ö. 880/1476)

794/1391 yılının Muharrem ayında dünyaya gelen bu hocanın tam ismi, Kemâliyye bint Necmiddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Alî b. Yûsuf b. İbrâhîm b. Mûsâ b. Derğâm b. T'aan b. Humejd el-Ensârî ez-Zerevî el-Mercânî el-Mekkî'dir. el-Burhân eş-Şâmî, el-İrâkî, İbn Mülakkin, el-Bulkînî, Fâtıma bint el-Müncâ, Fâtıma bint Muhammed b. Abdilhâdî gibi daha birçok hocadan icâzet almıştır.³⁰ Hadis imâmlarından semâ yoluyla aldığı rivâyetleri başkasına nakletmiştir. Bu kadın muhaddis, Sehâvî'ye de icâzet vermiştir. 880/1476 yılında vefât etmiştir.³¹

²² Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 34; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 119; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 51.

²³ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 34.

²⁴ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 96; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 165; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 58; Mehmed Zihni, *Meşâhîru'n-Nisâ*, II, 124-125.

²⁵ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 96.

²⁶ Bu zâtın biyografisi için bkz. Suyûtî, *el-Muncem*, s. 155-156.

²⁷ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 106; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 165; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 58; Mehmed Zihni, *Meşâhîru'n-Nisâ*, II, 118.

²⁸ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 106; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 156.

²⁹ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 106.

³⁰ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 121; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 169; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 59.

³¹ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 121.

6. Neşvân bint Abdillâh b. Ali el-Kinânî (ö. 880/1475)

Takriben 788/1386 senesinde dünyaya gelen ve Ümmü Abdillâh künyesine sahip olan Neşvân bint el-Cemâl Abdillâh b. Ali el-Kinânî el-'Askalânî el-Hanbelî, Sevde olarak da bilinmektedir. Kahireli olan ve hanbelî mezhebine bağlı olan bu kadın muhaddis, babasından hadis dinlemiştir. Kendisine icâzet veren bazı hocalar şunlardır: Nâsiruddîn İbrâhîm b. Ebî Bekîr b. Ömer b. es-Selâr, Ömer b. Muhammed el-Bâlisî, Reslân b. Ahmed b. İsmâ'il ez-Zehebî, Ebû Bekîr Ahmed b. Abdilhâdî el-Makdisî, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Müslim b. Selâme vd.³²

Küçük yaşta yazı yazmayı öğrenmiş, hacca gitmiş bu kadın hadisçi, müttaki, cömert, zeki ve aynı zamanda birçok meziyete sahip olan biridir. 880/1475 senesinde vefât etmiştir.³³

7. Hâcer bint Alî b. Muhammed el-Halebî (ö. ?)

İbn Hatîb en-Nâsiriyye diye bilinen Alî b. Muhammed b. Saîd b. Muhammed b. Alî el-Halebî'nin kızıdır. Ümmü'l-Hayr olarak bilinmektedir. Âişe bint İbn Abdilhâdî ve daha başka hocalar kendisine icâzet vermiştir.³⁴ el-İzz b. Fehd ve başkaları ondan hadis dinlemiştir. Sehâvî onun kendisine icâzet verdiğini ifade etmiştir.³⁵

8. Hâcer (Azîze) bint Muhammed b. Muhammed el-Kudsî (ö. 874/1469)

Suyûtî'nin *el-Muncem* adlı eserinde en geniş bir şekilde tanıttığı kadın hocası bu Hâcer bint Muhammeddir. Tam ismi, Hâcer bint Muhammed b. Muhammed b. Ebî Bekîr b. Abdilazîz b. Muhammed b. İbrâhîm b. Alî el-Kudsî olan bu kadın hadisçi Ümmü'l-Fadl olarak künyelendirilmekte ve Azîze olarak da bilinmektedir. Muhaddis Şerefüddîn Ebu'l-Fadl el-Kudsî'nin kızı olan bu kadın muhaddis, 790/1388 yılında dünyaya gelmiştir.³⁶

Hâcer bint Muhammed'in en büyük hocası babası olup huzûr³⁷ ve semâ yoluyla birçok hadis eserini (hadis kitapları, hadis cüz'leri, meşyehalar, erba'ûnlar/kırk hadisler, fevâ'idler ve başka türler) ondan okumuştur. Babasının dışında başka muhaddislerden birçok hadis kaynağını okumuştur. Örneğin bu kadın muhaddis Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855)'in *Müsned*'inden bir bölüm, el-

³² Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 129-130; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 225; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 68.

³³ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 129-130.

³⁴ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 131; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 227; Mehmed Zihni, *Meşâhîru'n-Nisâ*, II, 215.

³⁵ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 131.

³⁶ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 131; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 227; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 69.

³⁷ Suyûtî'nin *el-Muncem* adlı eserinde mâzî formuyla حضرت (Hazarat) şeklinde kendisine işaret edilen

huzûr kavramı, hadis rivâyet meclisinde; hadis öğrenimine başlamanın asgari yaşı kabul edilen temyiz çağından veya muteahhîrûn âimlere göre, beş yaşından önce bulunmak. Bu yaşta hadis meclisinde bulunarak hadis almaya da *semâ'* değil, *huzûr* denir. Hadis tarihinde çocuklar, bu şekilde, küçükken hadis meclislerine götürülürlerdi. Bunun sebebi, meclisin bereketinden, manevi havasından yararlanırmak veya oradaki hocadan, çocuk için, hadis rivâyet etme çağına gelince (ki, bunun asgari yaşı, bulûğa erişmekle başlar.) rivâyet etme izni almaktır. Aydınlı, Abdullâh, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 119.

Mehâmîlî (ö. 330/941)'nin *Emâlî*'si gibi birçok eseri babasından dinlemiştir. El-Burhân et-Tenûğî'den Ebû Sa'îd ed-Dârimî (ö. 280/893)'nin *el-Müsned*'i, en-Nevevî (ö. 676/1277)'nin *Riyâdu's-Sâlihîn*'i vb. birçok eser dinlemiştir. el-Kûmî'den Beyhakî (ö. 458/1066)'nin *Fadâilu'l-Evkât*'ını, Şafîî (ö. 204/819)'nin *er-Risâle*'sini ve başka eserleri dinlemiştir. el-İrâkî'den Buhârî (ö. 256/869)'nin *Sahîh*'ini dinlemiştir. İbn Moğoltay'dan Ebû Bekr el-İsmâ'îlî (ö. 371/981)'nin *Mu'cemu's-Şuyûh*'u ve başka eserleri semâ yoluyla almıştır.³⁸

Bu muhaddis; Ebû Hureyre b. ez-Zehebî, el-Burhân b. Sıddîk, İbn Razîn, Ahmed b. Alî b. Yahyâ el-Huseynî, Ömer b. Muhammed el-Bâlisî, Âsiye bint Ahmed b. Mahmûd eş-Şemmâ' ve diğerleri icâzet vermiştir. 874/1469 senesinin Muharrem ayında vefât etmiştir.³⁹

B. Suyûtî'nin 2. Tabakada Zikrettiği Hocaları

1. Âsiye bint Cârillâh b. Sâlih (ö. 873/1468)

Âsiye bint Cârillâh, 797/1395 tarihinde Mekke'de doğmuştur. Hanefî mezhebine müntesiptir. Mekke'nin baş kadısı olan Muhammed b. Ziya el-Hanefî'nin annesidir. Ebu'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Selâme'den İbnü't-Tilâyâ el-Bağdâdî (ö. 548/1153)'nin *Cüz'ü İbni't-Tilâyâ* adlı eseri dinlemiştir. Kendisi, İbrâhim b. Muhammed b. Sıddîk er-Ressâm, Ahmed b. Abdurrahîm el-İrâkî, Ebû Bekîr b. Huseyn el-Merâğî, Fâtima bint Selîm b. Ebî Bekr el-Makdisî, Takiyuddîn b. Fehd, el-Bedr b. Eb'l-Beka' es-Sübki ve daha birçok hocadan icâzet almıştır.⁴⁰ Ebû'l-Beka' b. Ziyâ ile evlenmiştir. Sehâvî'ye de icâzet vermiştir. 873/1468'de vefât etmiştir.⁴¹

2. Emetu'l-Hâlık bint Abdillatif b. Sadaka el-Munâvî (ö. 902/ 1497)

813/1410 yılında doğan ve Kahireli olan bu kadın âlim, Ahmed b. Muhammed el-Bulkînî (ö. 875/1471)'den icâzet almıştır. O, İbnü'l-Buhârî (ö. 690/1291)'nin *Meşyeha*'sı, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inden bir bölüm, Taberânî (ö. 360/970)'nin *el-Mu'cemu's-Sağîr*'inden bir bölüm, İbn Hişâm (ö. 218/833)'in *es-Siretu'n-Nebeviyye*'sinden bir bölüm dinlemiştir. İbn Mâlik'in *Elfiye*'si ve Gazâlî (ö. 505/1111)'nin *Minhâcu'l-Âbidîn*'i ezberleyen bu kadın muhaddis, 902/1497 yılında vefât etmiştir.⁴² Suyûtî, bu hocasının hicâzlı muhaddislerden icâzet alan âlimlerin sonuncusu olduğunu belirtip ona şiirlerle methiyeler dizmiştir.⁴³ Yazı yazmayı da bilen, bu sâliha kadın muhaddis, Sehâvî'ye de icâzet vermiştir.⁴⁴

³⁸ Bu muhaddisin semâ ve huzûr yoluyla ders aldığı hocaların ve eserlerin listesi için bkz. Suyûtî, *el-Muncem*, s. 227-235.

³⁹ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 132; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 235-236; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 69.

⁴⁰ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 94-98; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 47-48. Ayrıca bkz. Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 2.

⁴¹ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 2.

⁴² Suyûtî, *el-Muncem*, s. 98-99; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 48. Ayrıca bkz. Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 9; Mehmed Zihni, *Meşâhiru'n-Nisâ*, I, 59.

⁴³ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 99.

⁴⁴ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 9.

3. Emetu'l-Azîz bint Muhammed b. Yûsuf el-Enbâbî (ö. ?)

Bu kadın muhaddisin tam adı, Emetu'l-Azîz bint Muhammed b. Yûsuf b. İsmâil el-Enbâbî'dir. Ahmed b. Muhammed el-Bulkînî'den icâzet almıştır. Suyûtî, ondan Buhârî'nin *Sülasıyat*'ı, Abdullah b. Alî el-Abnûsî (ö. 505/1111)'nin *Cüz'ül-Abnûs*'yi okuduğunu söylemiştir.⁴⁵

4. Ümmü Hânî bint Ebî'l-Kâsım b. Ahmed (ö. 879/1475)

Tam ismi, Ümmü Hânî bint Ebî'l-Kâsım b. Ahmed b. Muhammed b. Abdi'l-Mu'tî b. Mekki'dir. Kendisine Ebû'l-Yüsr Ahmed b. Abdillâh b. es-Sâiğ, Ahmed b. Ebî Bekr b. Yûsuf el-Halîlî, Âişe bint Muhammed b. Abdilhâdî gibi âlimler icâzet vermişlerdir.⁴⁶ Saliha bir kadın olan bu âlim, 879/1475 tarihinde vefât etmiştir. Sehâvî'ye de icâzet vermiştir.⁴⁷

5. Hatîce bint Abdirrahmân b. Alî en-Nuveyrî (ö. 870/1465)

Tam ismi, Hatîce bint Abdirrahmân b. Alî b. Ahmed b. Abdilazîz b. el-Kâsım b. eş-Şehîd en-Nâtuk Abdurrahman el-Hâşimî el-Ukaylî en-Nuveyrî el-Mekki'dir. S'aide ismiyle bilinen bu muhaddis hanım, 797/1394 yılında Mekke'de doğmuştur. el-Merâğî, el-Kemâl ed-Dumeyrî, el-Bedr b. Ebî'l-Bekâ es-Sübki vb. birçok muhaddisten icâzet almıştır.⁴⁸ Suyûtî'ye göre, 870/1465 yılında;⁴⁹ Sehâvî'ye göre ise 876/1471 yılında vefât etmiştir. Sehâvî'ye icâzet vermiştir.⁵⁰

6. Receb bint Ahmed b. Muhammed el-Kalîcî (ö. 869/1465)

800/1398 yılında doğmuş olan bu kadın muhaddis, küçük yaşlarda hadis meclislerinde bulunmuştur. İbn Hacer'in kadın hocalarından Sare bint Takiyyüddîn es-Sübki'nin torunudur.⁵¹ Suyûtî'nin bu hocası, 869/1465 yılında vefât etmiştir. Sehâvî'ye icâzet vermiştir.⁵²

7. Zeyneb bint İbrâhîm b. Abdillâh eş-Şanaveyhî (ö. 879/1474)

Ümmü'l-hayr olarak bilinen bu kadın muhaddis, şafiî mezhebine bağlı olup Kahirelidir. Yazı yazmayı bilen, çok Kur'an-ı Kerîm okuyan, âbid bir kimsedir. Ebu'l-Hasan b. Ebî'l-Mecd'in derslerinde bulunarak *Sahîhu'l-Buhârî*'nin neredeyse tamamını ondan okumuş; et-Tenûhî, el-İrâkî, el-Heysemî'nin yanında da bu eseri

⁴⁵ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 100; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 48. Ayrıca bkz. Sehâvî, *ed-Dav'ül-Lâmi'*, XII, 10.

⁴⁶ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 104-105; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 49.

⁴⁷ Sehâvî, *ed-Dav'ül-Lâmi'*, XII, 158.

⁴⁸ Sehâvî, *ed-Dav'ül-Lâmi'*, XII, 28; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 117; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 50; Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 234.

⁴⁹ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 117.

⁵⁰ Sehâvî, *ed-Dav'ül-Lâmi'*, XII, 28.

⁵¹ Biyografisi için bkz. İbn Hacer, *el-Mecme'u'l-Müesses*, I, 610-615; Yılmaz, *İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler*, s. 169-171.

⁵² Sehâvî, *ed-Dav'ül-Lâmi'*, XII, 34; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 119; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 50.

hatmetmiştir. el-İrâkî ve el-Heysemî'den Ebû Dâvud'un *es-Sünen*'inin bazı yerlerini de okumuştur. 879/1474 yılında vefât etmiştir.⁵³

8. Zeyneb bint Ahmed b. Hamd eş-Şüveykî (ö. 886/1481)

Ümmü Habîbe olarak da bilinen bu muhaddis kadın, 799/1397 yılının cemâziyelâhir ayında Mekke'de dünyaya gelmiştir. Beş yaşında iken el-Burhan b. Sıddîk'in hadis meclisinde hazır bulunmuş; İbn Mâce (ö. 273/886)'nin *Sünen*'ini, Ebû Sehl Ahmed b. Muhammed el-Kattân (ö. 350/961)'ın *Emâli*'sini, Ebû Ya'la el-Halîlî (ö. 446/1054)'nin *Cüz*'ünü ve bazı hadis cüz'lerini okumuştur. el-İrâkî ve başkaları ona icâzet vermiştir.⁵⁴ 886/1481 yılında Mekke'de vefât etmiştir.⁵⁵

9. Sâre bint Muhammed b. Mahmud el-Bâlisî (ö. 869/1465)

Tam ismi, Sâre bint Muhammed b. Mahmûd b. Muhammed b. Ebî'l-Hüseyn b. Mahmûd er-Raba'î el-Bâlisî'dir. Mısırlı'dır, Şafiî mezhebine müntesiptir. Şeyhülislâm Sirâcüddîn b. Mulakkin'in torunu olan Suyûtî'nin bu hocası, 794/1391 yılında doğmuştur. Dedesinin derslerinde bulunmuş ve ondan hadis cüzlerinden Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. Cafer el-Kudûrî (ö. 428/1036)'nin *Cüz'ül-Kudûrî* adlı eserini okumuştur. 869/1464 yılında vefât etmiştir.⁵⁶

10. Sâliha bint Alî b. Ömer el-Bulkînî (ö. 876/1472)

Tam ismi, Sâliha Ümmül-Henâ bint Nûriddîn Ebû'l-Hasen Alî b. Şeyhülislâm Sirâcüddîn Ömer b. Alî el-Ensârî olan bu bayan, 795/1392 yılında doğmuştur.⁵⁷ Beş yaşından itibaren dedesi Şeyhülislâm Sirâcüddîn Ömer b. Alî el-Ensârî'nin meclisinde hazır bulunmuş; Hamza b. Muhammed el-Kinânî (ö. 441/1049)'nin *Cüz'ül-Bitâka*'sı, *Cüz'ül-Kudûrî* ve başka hadis cüz'lerini dinlemede hazır bulundurulmuştur.⁵⁸ 876/1472 yılında vefât etmiştir.⁵⁹

11. Safiyye bint Yâkût b. Abdillâh el-Habeşî (ö. 872/1468)

Suyûtî'nin bu hocası, 804/1402 yılının Ramazan bayramında dünyaya gelmiş ve hadis şeyhlerinden Nureddîn b. Selâme'den hadis dinlemiştir. Yukarıda adı geçen Âsiye bint Cârillâh b. Sâlih'in ve Ebû Bekîr b. el-Mürşidî'nin icâzet aldıkları

⁵³ Sehâvî, *ed-Dav'ül-Lâmi'*, XII, 39; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 120; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 51; Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 334.

⁵⁴ Sehâvî, *ed-Dav'ül-Lâmi'*, XII, 39-40; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 120-121; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 51; Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 334.

⁵⁵ Sehâvî, *ed-Dav'ül-Lâmi'*, XII, 40.

⁵⁶ Sehâvî, *ed-Dav'ül-Lâmi'*, XII, 53; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 122; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 51; Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 346.

⁵⁷ Sehâvî, *ed-Dav'ül-Lâmi'*, XII, 70; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 133; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 52; Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 413.

⁵⁸ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 133.

⁵⁹ Sehâvî, *ed-Dav'ül-Lâmi'*, XII, 70; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 133; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 52; Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 413.

hocalardan icâzet almıştır.⁶⁰ 872/1468 yılında Mekke'de vefât etmiştir. Sehâvî'ye de icâzet vermiştir.⁶¹

12. Fâtima bint Muhammed b. Ebû Bekr el-Merâğî (ö. 878/1473)

Suyûtî'nin bu hocasının tam ismi, Fâtima bint Cemâlidîn Muhammed b. İmâm Zeynuddîn Ebû Bekr b. Huseyn el-Merâğî'dir. Dedesi Medîne kadısı olan Zeynuddîn Ebû Bekr b. Huseyin el-Merâğî'den hadis dinlemiştir.⁶² 878/1473 yılında vefât etmiştir.⁶³

13. Kemâliyye bint Ahmed b. Muhammed el-Kinânî (ö. 865/1460 sonrası)

805/1402 yılında doğan bu muhaddis hanımın tam ismi, Kemâliyye bint Ahmed b. Muhammed Nâsır b. Alî el-Kinânî el-Mekkî'dir. Ebû Bekîr el-Mürşidî'nin icâzet aldığı hocalardan o da icâzet almıştır. Bu hocalar, el-Burhân b. Sıddîk, el-İrâkî, el-Heysemî, Ahmed b. Ömer el-Cevherî, Âişe bint Muhammed b. Abdilhâdî ve burada adını zikretmediğimiz diğer hocalardır.⁶⁴ Sehâvî'ye de icâzet vermiştir. 865/1460 sonrasında vefât etmiştir.⁶⁵

C. Suyûtî'nin 3. Tabakada Zikrettiği Hocaları

1. Elif bint Abdillâh b. Alî el-Kinânî (ö. 879/1474)

Elif bint Abdillâh, tahminen 802/1399'de doğmuştur.⁶⁶ Kahire de yaşamış olan Elif bint Abdillâh, Hanbelî mezhebine müntesip âbid bir hanımdır. Elif bint Abdillâh, babasından ve başka hocalardan hadis dinlemiş ve kendisine birçok hoca tarafından icâzet verilmiştir. Elif bint Abdillâh, oğluyla birlikte iki defa hacca gitmiş ve Mescid-i Aksâ'yı ziyaret etmiştir. Bu kadın muhaddis Ahmed b. Hanbelî'nin *Müsned* adlı eserindeki Sülâsiyyât hadislerini, sema' metoduyla babasından almıştır.⁶⁷ Suyûtî, bu eseri Elif bint Abdillâh'tan okumuştur.⁶⁸

Elif bint Abdillâh, daha önce tanıtılan Neşvân bint Abdillâh b. Alî el-Kinânî ile Ahmed b. Abdillâh el-Kinânî'nin⁶⁹ kız kardeşidir. Görüldüğü gibi Suyûtî, üç kardeşi de kendi hocaları arasında anmıştır. Demek ki; bu üç kardeş, ilim geleneği olan, hadisle meşguliyetleri olan bir aileden gelmektedir.

⁶⁰ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 71-72; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 133-134; *a.mlf., et-Tahaddüs*, s. 52.

⁶¹ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 71-72.

⁶² Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 102; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 165; *a.mlf., et-Tahaddüs*, s. 59.

⁶³ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 102.

⁶⁴ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 119; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 107; *a.mlf., et-Tahaddüs*, s. 59.

⁶⁵ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 119.

⁶⁶ Sehâvî *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 8.

⁶⁷ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 8.

⁶⁸ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 98; Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 51.

⁶⁹ Bu zat hakkında bkz. Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, I, 362; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 51.

2. Ümmü Hânî bint Muhammed b. Muhammed b. Fehd el-Mekkî (ö. 885/1481)

Mekke'de 817/1415 tarihinde doğmuştur. Bu kadın hadisçi, Suyûtî'nin hocasının kızıdır. Suyûtî hem babasının hem de onun adını hocaları arasında isimlerini saymıştır. Bu âlim, Ahmed b. Selâme'den Ebû Dâvud'un *es-Sünen*'ini, Kâdî İyâd (ö. 544/1150)'in *Şifâ'sı*, başka hadis meclislerinde de Buhârî'nin *Sahîh*'i, Nesâî (ö. 303/915)'nin *es-Sünenü's-Suğrâ'sı*, İbn Mâce'nin *Sünen*'i, Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned* adlı eserinden bir bölüm ve daha başka eserleri semâ yoluyla dinlemiştir. Muhammed b. Ebî Bekr el-Mürşidî'den İbn Hibbân (ö. 354/965)'in *Sahîh*'i, İbnü't-Tilâyâ el-Bağdâdî'nin *Cüz'ü İbni't-Tilâyâ'sı* ve başka eserleri semâ yoluyla almıştır. et-Takyüddîn el-Fâsî, Şemsüddîn el-Herevî, Rukayye bint Muhammed et-Tağlebî, el-Burhânüddîn el-Halebî ve başka birçok hocadan icâzet almıştır.⁷⁰ Onu müttakî ve hayırsever biri olarak anan Sehâvî, hocaları arasında onun ismini de zikretmiştir.⁷¹

3. Hanîfe bint Abdirrahmân b. Ahmed el-Kımnî (ö. ?)

Tam ismi, Hanîfe bint Abdirrahmân b. Ahmed b. Ömer b. Arafât el-Kımnî'dir. Kemâl b. Hayr ve başka âlimler kendisine icâzet vermişlerdir.⁷² Sehâvî, bu muhad-disin Kahire'de Sultan Berkûk türbesi civarında ikamet ettiğini belirtmiştir.⁷³ Sultan Berkûk türbesinin bitişiğinde Sultan Berkûk medresesi bulunur. Bu âlimin bu bölgede talebelerinin olması muhtemeldir. Suyûtî de Berkûk türbesinin şeyhliğini yapmıştır.⁷⁴ Bu bayan muhaddiste bu bölgede yaşamıştır.

4. Hatîce bint Ahmed b. Alî el-Huseynî (ö. 889/1484)

Tam ismi, Hatîce bint Ahmed b. Alî b. Halef b. Abdilazîz b. Bedrân el-Huseynî'dir. 798/1395 yılında doğmuş olan Ümmü Seleme olarak künyelendirilmiş olan Hatîce bint Ahmed'in babası da muhaddistir. Küçük yaşlarda babası onu Ebû'l-Abbâs el-Cevherî ile Muhammed b. Halîl el-Munsiffî'nin hadis meclislerine götürmüştür. Orada İbn Mâce'nin *es-Sünen*'ini okumuştur.⁷⁵ Sehâvî'ye de icâzet vermiştir. 889/1484 tarihinde vefât etmiştir.⁷⁶

⁷⁰ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 105-106. Ayrıca bkz. Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 159; Suyûtî, *et-Tahaddüs*, s. 49.

⁷¹ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 159.

⁷² Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 22-23; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 114; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 49; Mehmed Zih-nî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 224.

⁷³ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 23.

⁷⁴ Özkan, "Süyûtî", *DİA*, XXXVIII, 189.

⁷⁵ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 24-25; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 117; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 50; Mehmed Zih-nî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 231.

⁷⁶ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 25.

5. Zeyneb bint Muhammed b. Abdullah es-S'adî (ö. ?)

817/1414 yılında doğan bu muhaddisin tam ismi, Zeyneb bint Muhyiddîn Ebî Naf'i Muhammed b. Abdullah es-S'adî el-Ezherî'dir. eş-Şerîf b. Küveyk, Rukayye bint el-Kârî ve başkaları kendisine icâzet vermiştir.⁷⁷

6. Sittü'l-Kureyş (Fâtima) bint Muhammed b. Muhammed b. Fehd el-Mekkâ (ö. ?)

814/1412 yılında doğan bu kadın hadisçi, Suyûtî'nin hocası olan el-Hâfız Takıyyuddîn Muhammed b. Muhammed b. Fehd el-Hâşimî'nin kızıdır. Aynı zamanda yukarıda tanıttığımız Ümmü Hânî bint Muhammed b. Muhammed b. Fehd el-Mekkî'nin kız kardeşidir. Küçük yaşlarda hadis meclislerine katılmıştır.⁷⁸ Suyûtî'nin bu hocası, henüz bir yaşlarında iken Muhaddis el-Merâğî ve el-Cemâl b. Zahîre'nin derslerinde ed-Dârekutnî (ö. 385/995)'nin *Sünen*'inin hatminde; dört yaşında babasının halası olan Ümmü'l-Hasan bint Ebî'l-Hayr b. Fehd'in derslerinde Ebû'l-Hüseyn İbn Cüme' es-Saydâvî (ö. 402/1011)'nin *Mu'cemu İbn Cüme'* adlı eserini; beş yaşında da Şerîf Ahmed b. Alî el-Fâsî ve Nüreddîn b. Selâme'nin derslerinden Beyhakî'nin *Sünenü Kebîr*'in ilk dörtte birini huzûran almıştır.⁷⁹ Şemsüddîn eş-Şâmî'den Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'ini, dinlemiştir. Bu muhaddis, birçok hadis cüz'ünü semâ yoluyla almıştır. Örneğin; İbn Selâme'den Mâlik b. Alî el-Bânyâsî (ö. 485/1092)'nin *Cüz'ül-Bânyâsî*, Ebû Tâhir es-Silefî'nin *es-Sefinetü'l-Cerâ'idıyyeti'l-Kübrâ* adlı eserini semâ yoluyla almıştır. Cemâl el-Kinânî, Celâl el-Bulkînî ve kız kardeşi Ümmü Hânî'ye icâzet veren hocaların birçoğu aynı zamanda ona da icâzet vermiştir.⁸⁰

7. Fâtima bint Ahmed b. Abdullah el-Huseynî (ö. ?)

eş-Şerîf en-Nessâbe'nin zevcesi olan Fâtima bint Ahmed b. Abdullah b. Ehî Kemâl, aşağıda adı geçen Elif bint Hasan ile 'Amâim bint Hasan'ın anneleridir. Latîfe bint el-Emâsî, Âişe bint eş-Şerâihî, Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. el-Muhîb ona hadis ilminde icâzet vermişlerdir.⁸¹

8. Elif bint Hasan b. Muhammed b. Eyûb (ö. ?)

Suyûtî, Elif bint Şerîf en-Nessâbe ismiyle de bilinen bu kadın hocasının ismini طس remziyle üçüncü tabakada zikretmiştir. Elif bint Hasan da yukarıda adı geçen annesi Fâtima bint Ahmed'in icâzet aldığı hocalardan icâzet almıştır.⁸²

⁷⁷ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 121; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 51.

⁷⁸ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 123; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 51; Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 351.

⁷⁹ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 123; Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 351.

⁸⁰ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 123.

⁸¹ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 164; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 58.

⁸² Suyûtî, *el-Muncem*, s. 98; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 48. Ayrıca bkz. Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 51.

9. 'Amâim bint Hasan b. Muhammed el-Hasanî (ö. ?)

Tam ismi, 'Amâim bint en-Nessâbe Hasan b. Muhammed Eyyûb el-Hasanî'dir. Yukarıda adları geçen Fâtima bint Ahmed'in kızı, Elif bint Hasan'ın kız kardeşi olup onların icâzet aldığı hocalardan icâzet almıştır.⁸³ Yukarıda zikredilen üç hanım muhaddis, eş-Şerîf en-Nessâbe'nin ailesidir. eş-Şerîf en-Nessâbe (ö. 866/1461), Baybarsiyye Hankahı şeyhliği görevinde bulunmuştur.⁸⁴ Suyûtî de yaklaşık 12 yıl Baybarsiyye Hankahı şeyhliği görevinde bulunmuştur.⁸⁵ Suyûtî, görev yaptığı bölgedeki âlimlerin hem kendisinden hem de aile fertlerinden ilim elde etmiştir.

10. Kemâliyye bint Abdillâh b. Muhammed el-İsfehânî (ö. 898/1492)

Suyûtî'nin bu hocasının tam ismi, Kemâliyye bint Affiddîn Abdillâh b. Muhammed b. Alî b. Osmân el-İsfehânî'dir. Suyûtî, bu hocasını طس remziyle üçüncü tabakadan olduğunu söylemekle yetinmiştir.⁸⁶ Suyûtî'nin çağdaşı olan Sehâvî, bu muhaddis hakkında bilgi vermiş, bu hanımın bazı âlimlerden icâzet aldığını, hayırsever bir kişiliğe sahip olduğunu, Mekke'de 898/1492 yılında vefât ettiğini belirtmiştir.⁸⁷

11. Fâtima bint Ahmed b. Muhammed eş-Şuhurî (ö. ?)

810/1407 yılında dünyaya gelen bu kadın muhaddis, Rukayye bint el-Kârî, el-Fevvevî ve başka hocalardan icâzet almıştır.⁸⁸

D. Suyûtî'nin Herhangi Bir Tabakaya Kaydetmediği Hocaları

1. Âmine bint Mûsâ b. Ahmed ed-Demhûcî (ö. 860/1456 sonrası)

Dönemin önemli âlimlerinden Şerefüddîn Musa b. Ahmed b. Muhammed el-Ensârî ed-Demhûcî el-Mahallî'nin kızı olup muhaddis bir hanımdır.⁸⁹ Suyûtî, bu kadın hocasının sadece ismini vermiştir. Kendisi hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir. Tabakası da bilinmemektedir.⁹⁰ Sehâvî, bu kadın âlimin 860/1456'dan sonra vefât ettiğini söylemiştir. Sehâvî, Kahire asıllı olan bu kadın muhaddisin, hayırsever biri olduğunu ve kendisine de icâzet verdiğini belirtmiştir.⁹¹

⁸³ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 163; *a.mlf., et-Tahaddüs*, s. 58.

⁸⁴ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, VII, 43.

⁸⁵ Aslan, s. 40-41; Özkan, "Suyûtî", *DİA*. XXXVIII, 189.

⁸⁶ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 168.

⁸⁷ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 119-120.

⁸⁸ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 164; *a.mlf., et-Tahaddüs*, s. 58.

⁸⁹ Mehmed Zihni, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 22.

⁹⁰ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 98.

⁹¹ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 5.

2. Ümmü'l-Hayr bint Yûsuf b. Ahmed el-Ukbî (ö. ?)

Tam ismi, Ümmü'l-Hayr bint Yûsuf b. Ahmed b. Muhammed b. Yûsuf b. Selâme b. el-Behâ' Sa'id el-Ukbî'dir. Bu kadın muhaddiseye; el-Vâsitî, Yahyâ b. Sebî' el-Bûsiyrî, Yûnus b. Hüseyin el-Elvâhî, baş kadı Zeynuddîn et-Tefehennî ve diğerleri icâzet vermiştir.⁹²

3. Ümmü'l-Hayr bint Yûsuf el-Mağribî (ö. ?)

Suyûtî, bu kadın hocasının sadece ismini vermiştir. Kendisi hakkında fazla bir bilgi vermemiştir. Bu kadın muhaddis de Ümmü'l-Hayr bint Yûsuf b. Ahmed el-Ukbî'nin icâzet aldığı hocalardan icâzet almıştır.⁹³

4. Hatîce bint Alî b. Ömer b. el-Mulakkin (ö. 873/1469)

788/1386'da doğmuş olan Hatîce bint Alî b. Ömer b. Alî el-Ensârî, Şafiî âlimlerinden olan İbnü'l-Mulakkin diye meşhur olan Alî el-Ensârî'nin torunudur. Daha önce Suyûtî'nin hocaları arasında tanıtılan Sâliha bint Alî b. Ömer el-Bulkînî'nin kız kardeşidir. Muhaddis Ebû'l-Yümn İbn Kuveyk'in hadis meclisinde bulunmuş ve Mâlik b. Enes (ö. 179/795)'in *Muvattâ* adlı eserini burada dinlemiştir. Sehâvî, müttakî olan bu kadın muhaddisin bayanlara dersler verdiğini ifade etmiştir.⁹⁴ Suyûtî, 873/1469 yılında vefât eden⁹⁵ bu hocasının hangi tabakadan olduğunu belirtmemiştir.

5. Hatîce bint Ferec ez-Zeyl'aî (ö. ?)

Suyûtî, bu kadın muhaddisin sadece ismini vermiş, kendisi hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir.⁹⁶ Sehâvî, onun hakkında bilgi vermiştir. Takriben 805/1405 yılında doğmuş olan bu kadın, el-Cemâl el-Hanbelî'den hadis dinlemiştir. Saliha bir kadın olan bu âlim hem hacca gitmiş hem de Mescid-i Aksâ'yı ziyaret etmiştir. Âişe bint Abdilhâdî ve başka kimselerden icâzet almış; Sehâvî ve başka kimselere de icâzet vermiştir.⁹⁷

6. Âişe bint Ahmed b. El-Acemî (ö. ?)

Suyûtî, bu hocasının 810/1407 yılında doğduğunu belirtmiş ve onun hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir.⁹⁸ Kullandığımız diğer kaynaklarda da bu muhaddis hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

⁹² Suyûtî, *el-Muncem*, s. 100. Ayrıca bkz. Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 81.

⁹³ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 101.

⁹⁴ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 29; Suyûtî, *el-Muncem*, s. 118; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 50; Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, I, 234.

⁹⁵ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 29; Suyûtî, *et-Tahaddüs*, s. 50.

⁹⁶ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 118; *a.mlf.*, *et-Tahaddüs*, s. 50.

⁹⁷ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi'*, XII, 30.

⁹⁸ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 163.

7. Fâtima bint Halîl el-Haristânî (873/1468 sonrası)

Suyûtî, bu kadın muhaddisin sadece ismini zikretmiş; onun hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir.⁹⁹ Sehâvî, bu âlimin hal tercemesini vermiştir. Bu bayan, et-Takî Abdullah b. Halîl el-Haristânî'nin torunu olup 873/1468 sonrası vefât etmiştir. Dedesi Abdullah b. Halîl el-Haristânî, Alî b. Ahmed b. Muhammed el-Merdâvî, Zeyn Ömer el-Bâlisî gibi hocaların derslerinde hazır bulunmuş ve bunlardan, Tirmizî (ö.279/892)'nin *eş-Şemâil*'ini okumuştur. Hayırsever olan bu bayan muhaddis, hacca gitmiştir.¹⁰⁰

8. Meryem bint Ahmed b. Osman el-Kelûtâtî (ö. ?)

826/1423 yılının Zilkade ayında dünyaya gelmiş olan Meryem bint Ahmed b. Osman b. Muhammed b. Abdillâh el-Kelûtâtî, Ümmü'l-Fadl şeklinde künyelendirilmiştir. Babası, Ahmed b. Osman da muhaddis bir âlimdir. Bu muhaddis hanım, babasının ve el-Kumnî'nin derslerinde hazır bulunmuştur. Bu iki hocasından el-Beyhakî'nin *Delâilü'n-Nübüvve*'sinin bir bölümünü dinlemiştir. Humeydî (ö. 219/834)'nin *el-Müsned*'ini, Buhârî'nin *Kitabü Birri'l-Vâlideyn*, *Kitabü el-Kirâa Halfe'l-İmâm*'ını, İsmâil es-Saffâr (ö. 341/952)'in *Cüz*'ünü, en-Nümeyrî'nin *Kitabü el-İlâm bi Fadli's-Salât alâ Hayri'l-Enâm*'ını¹⁰¹ ve başka eserleri babasından dinlemiştir. Suyûtî, bu hocasının hangi tabakadan olduğunu belirtmemiştir.¹⁰²

9. Yehebullah el-Hebeşiyye (ö. 881/1476)

Suyûtî'nin bu hocası, Hâfız Takıyüddîn b. Fehd'in ümmül veledidir. Habeşistan'dan 816/1413 senesinde Mekke'ye gelmiş ve orada Şemsüddîn b. el-Cezerî'den Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'ini, Hatîb el-Bağdadî (ö. 463/1071)'nin *Tarihu Bağdâd*'ını ve başka eserleri dinlemiştir. Ebu'l-Hasen b. Selâme, el-Cemâl Muhammed b. Ebî Bekr el-Mürşidî ve et-Takî el-Fâsî'den Müslim b. Haccâc (ö. 261/875)'in *Sahîh*'ini, Ahmed b. İbrâhîm el-Mürşidî ve Muhammed b. Ebû Bekîr el-Mürşidî'den İbn Hibbân (ö. 354/965)'in *Sahîh*'ini, yine Ahmed b. İbrâhîm el-Mürşidî'den Beğavî (ö. 516/1122)'nin *Şerhu's-Sünne*'sini, Buhârî'nin *Sahîh*'inin büyük bir kısmını ve başka eserleri okumuştur. el-Mecd el-Bermâvî, Şihâb el-Vâsitî, en-Necm el-Mercânî, Ebû'l-Berekât b. Ferhûn, Nüreddîn el-Mahallî vb. birçok kimse kendisine icâzet vermiştir.¹⁰³ Suyûtî'nin bu kadın hocası, 881/1476 yılında vefât etmiştir. Sehâvî'ye de icâzet vermiştir.¹⁰⁴ Suyûtî, bu hocasının hangi tabakadan olduğunu belirtmemiştir.

Suyûtî'nin çağdaşı olan Sehâvî, Suyûtî'nin hocaları arasında saydığı 17 hanım muhaddisin kendisine icâzet verdiğini ifade etmiştir. Sehâvî ile Suyûtî ikisi de

⁹⁹ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 164.

¹⁰⁰ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi*, XII, 91.

¹⁰¹ Eser için bkz. Kettânî, *Hadis Literatürü*, s. 73.

¹⁰² Suyûtî, *el-Muncem*, s. 224. Ayrıca bkz. Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, II, 215.

¹⁰³ Suyûtî, *el-Muncem*, s. 240-241. Ayrıca bkz. Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi*, XII, 133; Mehmed Zihnî, *Meşâhîru'n-Nisâ*, II, 341.

¹⁰⁴ Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi*, XII, 133.

aynı bölgede yaşamışlardır, müşterek ders aldıkları hocalar vardır. Ama aralarında ciddi bir ilmî rekabet ve çekişme yaşanmıştır. Bu rekabet ve çekişme, ömürlerinin sonuna kadar devam etmiştir.¹⁰⁵

Sonuç

Hadis tarihi boyunca hadis rivâyetiyle, sadece erkek âlimler meşgul olmuşlardır. Kadın muhaddisler de bu ilmin naklinde ve gelişmesinde ciddi katkılarda bulunmuştur. Muhaddisler, hadislerin tedrisi ve naklinde kadın-erkek ayrımı yapmaksızın birbirinden istifade etmiştir. Kadın muhaddisler, İslâmî ilimler içerisinde özellikle hadis ilmiyle meşgul olmuştur.

Hadis sahasında şöhret bulan bazı âlimler (İbn Hacer, Suyûtî gibi) kendi hocalarını tanıtan eserler yazmışlardır. Bu eserlerinde hocalarının hal tercemelerini verirken, kadın hocalarını da tanıtmışlardır. Suyûtî *el-Muncem fi'l Mu'cem* adlı eserinde 195 hocasını tanıtmıştır. Bunlardan 41 hocası kadındır. *et-Tahaddüs bi Nimetillah* adlı eserinde de 600 hocadan ders aldığı söylemiştir. Bunlardan *el-Muncem*'de adı geçen 32 kadın hocası hakkında bilgi vermiştir. Biz bu makalede Suyûtî'nin 41 hocasını tanıtmaya çalıştık.

Suyûtî, bu eserin girişinde biyografilerini verdiği hocalarından hadisleri ya semâ' yoluyla ya da icâzet yoluyla aldığı söylemiştir. Hocalarını dört sınıfa ayırmış, ilk üç sınıfa giren hocalarını tanıtmış; dördüncü tabakaya dâhil olan hocalarını zikretmemiştir. İlk üç tabakaya giren hocalarının her tabakasını remizlerle ayırt etmiştir. Suyûtî, dördüncü tabakaya dâhil olan hocalardan hadis rivâyet etmemiş ve tahrîçte bulunmamış; bunlarla ilişkisi fazla olmamıştır. Zira onlar yaşça küçük ve isnâdları nâzildir.

Suyûtî'nin ders aldığı kadın hocaların çoğu, o dönemin âlimlerinin yakın çevresinden kimselerdi; ya bir muhaddisin eşi ya kız kardeşi ya da annesi veya torunu idiler.

Yine Suyûtî, hocalarının kızlarını da kadın hocaların arasında zikretmiştir. Meselâ, hocası Hâfız Takıyyuddîn Muhammed b. Muhammed b. Fahd el-Hâşimî'nin kızları olan Ümmü Hânî bint Muhammed ve Sittü'l-Kureyş bint Muhammed'i hocaları arasında zikretmiştir. Erkek kardeş Ahmed b. Abdullah b. Ali el-Kinânî ile kız kardeşler Elif bint Abdillâh b. Alî el-Kinânî ve Neşvân bint Abdillâh b. Alî el-Kinânî'yi hocaları arasında saymıştır.

Kadın muhaddislerin birçoğu, hadis ilmiyle tanınan ailelere mensuptur. Muhaddisler, eşlerini, kız kardeşlerini ve diğer tanıdıklarını bu ilme teşvik etmişlerdir. Kız çocuklarının daha küçük yaşta iken hadis meclislerine götürülmeleri ve bülûğ çağına gelince de rivâyet hakkı almaları, bu durumun en somut örneğidir.

¹⁰⁵ Geniş bilgi için bkz. Aslan, s. 149-153; Yavuz, "Sehâvî ve Halk Dilinde Dolaşan Hadisler Problemi ile İlgili Eseri", *SÜİFD*. 2002, sy. 14, 171-174; Yıldırım, "Suyûtî'ye Yöneltilen Suçlamalar (Sehâvî-Suyûtî Çekişmesi Bağlamında)", *CÜİFD*. 2006, sy. 2, 149-174.

Suyûtî, kadın hocalarını tanıtırken onların okuduğu eserlerden bahsetmiştir. Suyûtî'nin, yukarıda ismini zikrettiğimiz kadın hocalarının, hadis ilminin değişik alanlarındaki birçok eseri dinledikleri/okudukları görülmektedir. Suyûtî de birçok eseri bu kadın hocalardan okumuştur. Suyûtî'nin kadın hocaların on yedisi, Sehâvî'ye de icâzet vermişlerdir. İki müellif, hem muasır hem de aynı bölgede yaşamış olmalarından dolayı müşterek hocalardan istifade etmişlerdir.

Sonuç olarak; İslâmî ilimlerin birçok alanında eseri olan Suyûtî'nin yetişmesinde, erkek âlimlerin yanı sıra kendi dönemindeki kadın muhaddislerin de katkısı olmuştur. Dolayısıyla hadis ilimlerinin gelişmesinde ve muhaddislerin yetişmesinde kadın muhaddislerin hizmeti büyüktür.

Kaynakça

- Aslan, Recep, *Suyûtî'nin Hadis İlmindeki Yeri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, AÜSBE. Ankara 2007.
- Aydınlı, Abdullah, *Hadis İstilahları Sözlüğü*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2009.
- Bolelli, Nusrettin, *Kadınların Hadis ilmindeki Yeri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1998.
- Eren, Mehmet, "Kadınların Hadis ilmine Katkıları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl. 2003, Cilt:XLIV. sy: 1.
- Hatiboğlu, Mehmed Said, *Müslüman Kültürü Üzerine*, Kitâbiyât, Ankara 2004.
- el-Hatîb, Muhammed 'Acâc, *es-Sünnetu Kable't-Tedvîn*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2005.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. el-Askalânî (ö. 852/1448), *el-Mecme'u'l-Müesses li'l-Mu'cemi'l-Müfehres*, thk. Yûsuf Abdurrahmân el-Mer'asî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1992. I-IV.
- Kettânî, Muhammed b. Cafer, *Hadis Literatürü*, çev. Yusuf Özbek, İz Yay. İstanbul 1994.
- Lehham, Bedî' es-Seyyid, *el-İmâm el-Hâfız Celâleddin Suyûtî ve Cuhûduhu fi'l-Hadis ve Ulûmih*, Dâru Kuteybe, Dimaşk 1994.
- Mehmed Zihni (ö. 1913), *Meşâhîru'n-Nisâ*, Sadeleştiren. Bedreddin Çetiner, Şâmil Yayınevi, İstanbul 1982. I-II.
- Okıç, M. Tayyib (ö. 1977), *İslâmiyette Kadın Öğretimi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1981.
- Özkan, Halit, "Süyûtî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, 2010, XXXVIII, 188-198.
- Sehâvî, Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahmân (ö. 902/1496), *ed-Dav'ü'l-Lâmi' li Ehli'l-Karni't-Tâsi'*, Dâru'l-Hayât, Beyrut ts. I-XII.
- Sıddıkî, Muhammed Zübeyir, *Hadis Edebiyatı Tarihi*, çev. Yusuf Ziya Kavakçı, İrfan Yayınevi, İstanbul 1966.
- Suyûtî, Celâluddin Ebu'l-Fadl b. Ebi Bekr (ö. 902/1505), *Hüsni'l-Muhadara fî Ahbârı Mısr ve'l-Kâhire*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997. I-II.
-, *el-Muncem fi'l Mu'cem: Mu'cemu Şuyhi's-Suyûtî*, thk. İbrahim Bacis Abdülmecid, Dâru İbn Hazm, Beyrut 1995.
-, *et-Tahaddüs bi Nimetillah*, thk. Elisabeth Sartain, Cambridge University, Cambridge 1975.
- Topaloğlu, Bekir, *İslam'da Kadın*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004.
- Yavuz, Adil, "Sehâvî ve Halk Dilinde Dolaşan Hadisler Problemi ile İlgili Eseri", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl. 2002, sy. 14.
- Yıldırım, Enbiya, "Suyûtî'ye Yöneltilen Suçlamalar (Sehâvî- Suyûtî Çekişmesi Bağlamında)", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl. 2006, sy. 2.
- Yılmaz Muhammet, *İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler*, Araştırma Yayınları, Ankara 2008.
- Zerkeşi, Bedruddin (ö.794/1392), *Hz. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, çev. Bünyamin Erul, Kitâbiyât, Ankara, 2000.